

vođe, razorio kule i utvrde, popalio kulturne ustanove. Pred turskom se najezdom i silom narod posakrivaio u gore i šume, oprezno iseljivao iz Bosne i Hercegovine u Dalmaciju, Hrvatsku, Slavoniju i Ugarsku.

S druge je strane ove spomenike dru Mandiću još teže bilo sabrati, jer su ih prije njega sakupljali Theiner, Rački, Jelenić, Truhelka, Fermenđin i drugi.

Njegovi su spomenici za crkvenu povijest od neizmjerne koristi. Iz povijesnih nam izvještaja Farlatijevih odskake nejasna slika stefanonske, trebinjske, duvanjske i makarske biskupije. Mandićevi spomenici unose veliko svijetlo u pitanje ovih biskupija, njihovih granica i odnosa. Isto su tako od važnosti za povijest sjedinjenja Crkava Mandićevi spomenici o pravoslavnim manastirima u Trebinju i Zavali, jer nadopunjuju Šimrakova otkrića.

Uspješno pobija Vladmirovića (str. 30), da se duvanjski biskup fr. Danijel Splićanin nije zvao Vladmirović, nego »Vocatus« ili »Vocensis«. Prema starim ispravama u Zaostrugu i Makarskoj prezime fr. Luke Vladmirovića čita se ovako, a ne Vladmirovića, tako i Lišnića bez nj. Objašnjujući fr. Petra Bogdana Bakšića, sofijskog nadbiskupa (str. 165) nije skrenuo pažnju na krasitu radnju dra Petra Kolendića, Sofijski nadbiskup fra Petar Bogdan Bakšić, koja je štampana u Glasniku skopskog naučnog društva (Skoplje 1926. Knjiga II. Sv. 1—2., str. 67—92.).

U ostalom znanstvenije bi bilo, da je turske spomenike fotografski snimio, a prijevod u bilješki donio. Bolje bi bilo, da je donio spomenike starom ćirilicom napisane kako stoje.

Dr. Mandić je vrijedan sakupljač naših crkvenih i narodnih starina; tačan i objektivan tekstualan kritik, maran istraživalac i vrijedan historik osobito narodne povijesti turskog doba. Bez njegovih ovih spomenika ne može nitko da piše povijest Hercegovine i okolnih zemalja.

Dr. fr. Juraj Božićković.

L. Gariguet: La Vierge Marie. La prédestination, Sa dignité — Ses privilèges. Son rôle — Ses vertus — Ses mérites, Sa gloire. Son intercession, Son culte. Huitième édition. Pierre Tequi. Libraire — Éditeur Rue Bonaparte 82. Paris 1933.

Knjiga izlaže jasno, snažnim dogmatskim argumentima, svu opsežnu mariološku nauku. Auktor je obradio sva pitanja, koja su dosada nabacena na području Mariologije. Nada sve je vrlo jasno izložio pravi pojam Marijinog sudjelovanja kod djela otkupljenja (M. 296—315) i prema tome pravi sadržaj naziva Corredemptrix. Marija ulazi u saradnju otkupljenja po Božjoj volji naročito time, što je dragovoljno pristala na utjelovljenje Božjeg Sina; dragovoljno pristala na smrt svoga Sina i što je svoje boli pod križem sjedinila i žrtvovala s bolima Sina svoga na križu. Učinci ove Bogom određene saradnje kod otkupljenja jest, da je Marija postala naša glavarica, naša majka i naša pomoćnica (Str. 311—319). Govoreći o Mariji u nebu raspravlja auktor napose lijepo o naravi i okviru

Marijinog posredništva. Njezino posredništvo odnosi se na sve ljude i na sve milosti. Posljedica ovog posredništva jest dakako posebna obveza ljudi, da se utiču presv. Bogorodici. U zadnjem, četvrtom dijelu, govori auktor o kultu Bl. Dj. Marije i o temelju toga kulta, njezovoj naravi, historiji, značenju itd.

Knjiga imade 466 str. Pisana je vrlo lagano, pregledno i jasno. Sve su auktorove tvrdnje dokumentirane jakim teološkim dokazima. Knjiga je prepuna raznovrsnog materijala o preblaž. Djevici Mariji, pak je stoga preporučujemo ne samo bogoslovinna nego i dušobrižnicima. **S. B.**

Bartmann, Dr. Bernhard, Professor der Theologie in Paderborn, Grundriß der Dogmatik. 2., neubearbeitete Auflage. (Herders theologische Grundrisse.) gr. 8° (XH u. 262 S.) Freiburg im Breisgau 1931, Herder. 5 M.; in Leinwand 6.40 M.

Ovo djelo poznatog naučnjaka imade svrhu da bude priručnik i pomagalo svima onima, koji su pozvani da narod poučavaju u vjeri. U prvom redu dakako namjenjeno je svećenicima i učiteljima te onima, koji su u službi »Kat. akcije« ili inače svojim položajem zvani, da druge poučavaju. Djelo je također vrlo podesno da bude priručnik za akademičare, koji su željni znanja katoličkih istina. Djelo se odlikuje kao i sva mnogobrojna auktorova djela bogatstvom sadržaja, ljepotom forme i jasnoćom izlaganja. **S. B.**

Lercher L. S. J. Institutiones theologiae dogmaticae. Vol. I. De vera religione, De Ecclesia Christi, De traditione et Scriptura 8° (X. et 658 S.) Oeniponte 1934, F. Rauch, M. 11.

Prvo izdanje ove knjige izašlo je 1927. Ovaj svezak sadrži fundamentalnu bogoslovlju u tri knjige: 1. De vera religione. Tu je govora o biti i nuždi religije, o biti, mogućnosti, nuždi i spoznatljivosti objave, te o Kristu kao Božjem poslaniku. 2. De Ecclesia Christi: Taj dio govori o osnivanju i uredenju Crkve, o biljezima Crkve, te o njezinoj upravnoj i učiteljskoj vlasti. 3. De traditione et Scriptura. Prva glava govori o opstojnosti tradicije i njezinim kriterijima, a drugi o Sv. Pismu i to o opstojnosti inspiracije, njeznoj biti i njezinom opsegu. U trećoj glavi (Dodatku) govori pisac o činu vjere, gdje nam podaje potpunu analizu ovog čina. Ovaj se svezak kao i ostale knjige auktorove odlikuje preciznošću i jasnoćom, te mirnim ili snažnim i krepkim dokazivanjem.

Auktor je vrlo zgodno i dobro označio formalni predmet fundamentalne dogmatike u opreci prema formalnom objektu specialne dogmatike. On veli: »Objectum formale theologiae fundamentalis est demonstrabilitas historica et philosophica facti divinae revelationis, quum contra objectum formale dogmaticae specialis sit demonstrabilitas veritatis ex verbo Dei revelato« (Str. V.) U nauci o biljegama Crkve kaže auktor: »Nostra quoque aetate tractatio de 4 notis ut perquam utilis retinenda, et in his paginis summatis delineanda est« No biljezi po auktorovu mišljenju sami ne dokazuju, da je rimska Crkva prava. Ta se teza dokazuje iz božanske institucije primata. Po auktorovu mišljenju dokaz za istinitost rimske crkve